

Hvišč, Jozef

Systematika literárných druhov

In: *Genologické studie. II, K počtě profesora Franka Wollmana.*

Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1993, pp. [61]-71

ISBN 8021008369

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/132301>

Access Date: 22. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Systematika literárnych druhov

Jozef Hvišč (Bratislava)

Základným kameňom genologickej systematiky je Aristotelove členenie na „prirodzené“ druhy básnictva, ktoré člení podľa „spôsobov napodobovania“. „Zdá sa“, píše Aristoteles: „že básnictvo vôbec vzniklo z dvoch príčin, ktoré samy sú v ľudskej prirodzenosti. Lebo jednak je ľudom od detstva vrodená túžba po napodobňovaní, (...) jednak im je vrodené to, že všetci prejavujú radosť nad vytvorenými dielami.“¹ Aj keď nenašiel pre jednotlivé druhy a žánre stabilné pomenovanie (okrem epiky), presne vystihol „rôznosť spôsobov a predmetov napodobňovania“, čím vlastne vytvoril predpoklady pre funkčnú (racionálnu, empirickú) diferenciaciu druhov a žánrov.

Týmto spôsobom Aristoteles v oblasti druhov presne vymedzil epickú poéziu. Dramatická tvorba sa mu prekrýva s tragédiou a postuláty lyrickej tvorby sa vyvodzovali následne z jeho chápania dityrambickej a elegickej poézie. Odlíšnosti medzi nimi (i základné definície) si určoval podľa „rôznych metód a štýlov“, ktoré chápal ako „dôsledok spôsobu stvárňovania charakterov“ vlastných „jednotlivým druhom.“²

Na tomto základe vznikla prvá systematika literárnych druhov: lyrika, epika, dráma, ktorá mala obrovský význam pre ďalší rozvoj literárnej teórie a poetiky. Obrovský význam predovšetkým v tom, že nasledujúce generácie literárnych tvorcov i bádateľov dostali do rúk klasifikačnú pomôcku, ktorá im umožňovala prenášať subjektívne súdy a spôsoby literárneho vyjadrenia do objektívneho sveta systémových kategórií a ich pojmov. Aristotelovým pojmom druhov odpovedali tzv. ideálne predmety, no v danom systéme sa prezentovali ako výsledky reistického myslenia; mali racionálnu a empirickú povahu, a to im umožnilo dobre obstáť i v súboji s nasledujúcimi klasifikačnými koncepciami.

Čím viac Aristotelova systematika prenikala do vedomia literárnych tvorcov a do myslenia o literatúre, tým viac sa uvoľňovala. Meniace sa zásady literárnej tvorby si vynucovali nové modifikácie - doplnenie,

1 Aristoteles: *Poetika*. Martin 1944, s. 15 – 16.

2 Krausová, N.: *Epika a román*. Bratislava 1964, s. 10.

spresnenie, zúženie alebo na druhej strane rozšírenie klasifikačných kategórií a pojmov. Nové klasifikačné koncepcie literárnej tvorby sa formovali v určitom vzťahu k pôvodnej systematike, vzťahu, ktorý prešiel rozmanitými meandrami literárneho myslenia. Boli obdobia, keď sa Aristotelova systematika prijímala ako absolútne pravidlo, a boli tiež obdobia, keď sa úplne negovala. Rozpory okolo nej sa navrštevovali tou mierou, akou v literárnej teórii dochádzalo k tzv. sporom o univerzáliá, k sporom o jesvovani a klasifikačnej oprávnenosti literárnych druhov.

Medzi nimi sa v priebehu uplynulých storočí vyhrotili dve protichodné stanoviská, nominalistické a realistické.

Nominalistické stanovisko sa vyvodzuje z tzv. teórie hlasov francúzskeho filozofa Roscelina; pokračuje v náhľadoch stredovekých idealistov (Berkeley) a senzualistov (Condillac), a znovu sa naplno exponuje v náhľadoch neopozitivistov a stúpancov B. Croceho a expresionistickej školy. Realisti prijímali Aristotelovu systematiku v rozličných modifikáciách, v ktorých sa uplatňovala určitá miera aprobačného vzťahu k druhom ako reálnym faktom literárnej a vôbec umelckej tvorby. Stefania Skwarczyńska medzi nimi rozlišuje stanovisko sarmonizmu (Abelard), konceptualizmu (Kant), konvencionalizmu (tzv. teória stavu, akceptujúca podobu druhov ako „stav“ myslenia v literárnej praxi) a indiferentizmu, ku ktorému pričleňuje teóriu súboru (súhrn prvkov majúcich žánrový charakter) a teóriu konformizmu (vzájomné pôsobenie príbuzných a podobných prvkov).³

S novou intenzitou, ktorá mala bezprostredný vplyv na tvorbu najnovších systematík a v dôsledku toho i na konštituovanie genológie ako autonómnej vednej oblasti, tieto kontraverzie prepukli na III. kongrese Medzinárodnej komisie súčasnej literatúry v Lyone roku 1939, ktorý bol venovaný problematike literárnych druhov a ich jestvovania. Dávne problémy sporu o univerzáliá se na tomto kongrese zredukovali na otázku, či sú alebo nie sú druhy reálnym faktom literárnej tvorby. Stúpenci nominalizmu proti druhom argumentovali predovšetkým nedostatečnou štabilitou jednotlivých genologických kategórií (najmä druhov a žánrov). Tento dôvod však nemohol vyvrátiť v podstatě empirickú argumentáciu realistov. „Stabilita druhov je historická kategória, neznamená ich nemennosť, tak ako menlivosť druhov neznačí neexistenciu druhu vôbec,

3 Skwarczyńska, S.: Wstęp do nauki o literaturze III. Warszawa 1965, s. 44 – 51.

ako tvrdia nominalisti“, píše F. Miko a uzatvára: „Je to starý spor so stromami a s lesom. Treba sa diviť, ako tvrdošíjne prežíva dodnes.“⁴

Bolo preto prirodzené, že drtivá väčšina účastníkov lyonského kongresu sa k otázke jestvovania literárnych druhov vyslovila pozitívne. Isté výhrady mali iba k otázke hodnotenia druhov (či sú výsledkom subjektívneho myslenia alebo objektívneho „stavu vecí“, aká je ich miera zovšeobecnenia, vzťah diachronie a synchronie atd.) a stanovenia metodologickej a pojmovej bázy.⁵ Túto úlohu sa podujala splniť literárna genológia, ktorá si po úspešnom prekonaní sporov o univerzáliu začala robiť nároky na autonómne postavenie. Aký to malo vplyv na formovanie systematicky literárnych druhov?

Termínom „literárny druh“ označujeme kategórie základného členenia literárnej tvorby. Podnet k tomu, ako sme ukázali, dala Aristotelova klasifikácia základných spôsobov napodobňovania. V minulých obdobiach, ale hlavne na prelome 18. a 19. storočia se z nich konstituovali základné estetické princípy umeleckého vzťahu k zobrazovanej skutočnosti, a to subjektívneho, objektívneho a syntetického. Pre subjektívny vzťah se ustálilo označenie lyrika, pre objektívny vzťah epika a pre syntetický vzťah dráma. Vznikli tri základné druhy literárnej tvorby, ktoré v určitých obmenách platia do dnešných čias.

Druhy majú viac-menej statický klasifikačný charakter. Do diachronickej roviny literárneho vývinu sa premietajú prostredníctvom žánrov a žánrových foriem, ktoré – v rámci druhov – predstavujú historické formy určitých vlastností daného druhu. Vzniká známa genologická triáda, stavená na hierarchickej následnosti pojmov od najzovšeobecnejšieho po čiastkový a konkrétny. Na prvom (najvyššom) stupni triády stojí literárny druh (lyrika, epika, dráma), v ich rámci sa utvárajú literárne žánre (napr. v rámci románu historický román atd.). Strofické formy reprezentujú básnické útvary s ustálenou verzologickou štruktúrou (napr. sonet, triolet atd.).

Literárnoteoretické a poetologické publikácie nie sú v otázke hierarchie a pojmoslovia genologickej triády jednotné. Uplatňujú sa tu rozličné koncepcie domáceho i zahraničného pôvodu a tým dochádza k nežiadúcemu miešaniu pojmov, k narušovaniu hierarchie a často i k významovým nedorozumeniam a rozporom, čo sa negatívne prejavuje naj-

4 Miko, F.: *Od epiky k lyrike*. Bratislava 1973, s. 88.

5 Skwarczyńska, S.: *Wstęp do nauki o literaturze*, cit. dielo, s. 51 – 54.

mã vo výskume medziliterárnych vzťahov a súvislostí (kde sa narába s pojmami rozličného pôvodu). Medziliterárne pojmové a terminologické relácie (ich zhody a odlišnosti) uvedených genologických názvov sú nasledujúce (viz tabuľka nižšie).

Keď sa výskum druhov a žánrov začal autonomizovať (formovanie literárnej genológie), začal si uplatňovať právo na revíziu a modifikáciu základného členenia literárnej tvorby. Neboli to postupy len kontroverzného vzťahu, ktoré by popierali tradičné delenie. Nové prístupy k druhovej a žánrovej systematike vyrastali zo snahy o spresnenie celkovo pojmového a hierarchického aparátu, ktorým by sa dalo čo najpresnejšie pomenovať neprestajne sa rozširujúci a navrstvujúci inventár genologických kategórií. Hľadanie nových genologických systematík chápeme ako súčasť kryštalizácie výskumných princípov. Pritom je dôležité, že táto kryštalizácia nemala samoučelný charakter. Rozvíjala sa tou mierou, akou sa výskum literárnych druhov a žánrov naplňoval zásadami cieľavedomej estetickej analýzy literárnych diel.

Pomenovania členov triády:

v slov.	češ.	ruš.	pol.	nem.	angl.	franc.
I. druh (rod)	druh	rod (vid)	rodzaj	Gattung	type	genre
II. žáner (druh)	žáner	žanr	gatunek	Art	kind (genre)	(espèce)
III. žánrová forma	žánrová forma	—	odmiana gatunko- wa	—	—	(sous- genre)

Na tomto základe už v medzivojnovom období vznikli prejavy tzv. diagnostickej klasifikácie druhov,⁶ ktorá mala analytický charakter a využívala postupy indukzívnej interpretácie výrazových štruktúr. Teoretickými východiskami tohto postupu boli práce ruskej „formálnej metódy“ (B. Ejchenbaum, R. Jakobson, B. Tomaševskij, V. Šklovskij, V. Žir-

6 O diagnostickej klasifikácii literárnych druhov a následne i klasifikácii esenciálnej (typologickej) pozri Markiewicz, H.: Główne problemy wiedzy o literaturze. Kraków 1967 (2. vyd.), s. 148 – 149.

muskij), ktorí sa ku genológii dopracovali pomocou „rozvinutej“ komparatívnej analýzy výrazových zložiek básnickej tvorby. Stúpenci „formálnej metódy“ inklinovali k čiastkovým otázkam literárnych druhov (najmä lyriky), ktoré interpretovali v priečnom reze synchronickej štruktúry. Týmto spôsobom Boris Ejchenbaum vytvoril vnútrodruhovou systematicku lyriky determinovanú intonačnými princípmi literárneho výrazu na „deklamačnú (rétorickú), spevnú a hovorovú lyriku“.⁷ Vytvoril cenný odrazový most pre novšie úvahy tohto charakteru.

V tridsiatych rokoch sa ťažisko genologického výskumu prenieslo do Poľska. Aj tu sa realizoval prevážne diagnosticky ako výsledok všeobecného rozmachu analytických literárnovedných disciplín, ktoré v Poľsku rozvíjali takí vedci, ako bol Z. Łempicki, H. Życzyński, K. Wójcicki, K. W. Zawodziński a M. Kridl. Z tohto základu vyrástla bádateľská aktivita vlastnej genológie, reprezentovanej vedcami, ktorí už v predvojnovom období pristupovali k literárnym otázkam z aspektu špecifikovanej genologickej analýzy (J. Kleiner, S. Skwarczewska, Z. Smydtowa).

Druhá svetová vojna tento rozmach narušila, ale ho nezastavila. Iniciatívy v tejto oblasti sa chopili poľskí vedci na čele so Stefaniou Skwarczyńskou, profesorkou Lodžskej univerzity. Od roku 1958 tu vychádza aj teoretický časopis (polročník) genologického výskumu *Zagadnienia Rodzajów Literackich* (zloženie redakcie: Skwarczyńska, Trzynałowski, Ostrowski).

Celkovo možno povedať, že povojnový vývin poľskej genológie pokračoval v ceste, ktorá bola prebojovaná na lyonskom kongrese. V tomto období S. Skwarczyńska postupne prechádza na platformu systematizujúcej a typologickej klasifikácie literárnych druhov a žánrov, z čoho roku 1946 vznikla jej *Systematyka zjawisk rodzajowych twórczego słowa*,⁸ a v nasledujúcom roku monumentálny *Projekt Słownika rodzajów literackich*,⁹ ktorý sa začal realizovať kolektívnym spôsobom na stránkach časopisu *Zagadnienia Rodzajów Literackich*.

Z hľadiska nastolenej problematiky nás zaujíma predovšetkým Skwarczyńskiej pokus o vytvorenie novej systematiky literárnych druhov. Vychádza v ňom z presvedčenia, že „druh je štruktúra — nie konštrukcia

7 Melodika ruskogo liričeskogo sticha. Petrohra 1 1922. Cit. z 1. kap., ktorá vyšla v: *Teória literatúry. Výber z „formálnej školy“*. Bratislava 1971 (? vyd.), s. 313 – 316.

8 *Sprawozdanie z Czynności i Posiedzeń PAU*, tom 47, nr. 5, s. 159 – 163.

9 *Sprawozdanie z Czynności i Posiedzeń Łódzkiego Towarzystwa Naukowego*, tom 2, nr. 1, s. 4.

– a tedy tvorí prirodzenú jednotu individuálneho charakteru, podmienenú jednotou zvláštnej funkcie, ktorú možno nazvať štruktúrnou funkciou druhov.“¹⁰

Pri tvorbe novej systematiky Skwarczyńska vychádza zo spôsobov („pozícií“) formovania literárnych druhov, v ktorých nachádza štyri klasifikačné vrstvy: 1. spôsob spojenia výpovede so životnou situáciou, 2. tvôrcu diela (rozprávača), 3. príjemcu a 4. predmet výpovede. Ide o priamočiaru aplikáciu aktu tvorby na akt formovania literárnych druhov. To – pravda – ešte nie je systematika. K druhovej systematike dospela vtedy, keď do aktu formovania literárnych žánrov zapojila kritérium cieľa ako organizujúceho faktora danej genologickej procedúry a podľa neho stanovila šesť literárnych druhov:

1. dramatická tvorba (cieľ: znázornenie príhod),
2. epickú tvorbu (predstavenie niečoho),
3. lyrickú tvorbu (vyjadrenie citov),
4. výstavbovo-štylizáciu tvorbu (znázornenie zmien v psychike človeka),
5. praktickú tvorbu (výsledky, poznatky praktického života),
6. pomocnú tvorbu (spolupôsobenie s iným výrazovým materiálom, napr. filmové libreto).¹¹

Skwarczyńskiej projekt šiestich literárnych druhov bol prejavom analytickej interpretácie výrazových funkcií tvorby, prenesených na bázu syntetickej klasifikácie výrazových typov. Príznačné preň je, že reforma tradičného delenia literatúry se tu neuskutečňuje negáciou tradičnej systematiky, ale primeranou modifikáciou jej výrazových cieľov a prostriedkov. Tým sa naznačoval spôsob, ako prekročiť ahistorický prístup k druhom ako „vopred daným“ a „prirodzeným“, ako ich zbaviť statickej strnulosti a ohraničenosti, aby se mohli stať živými článkami historickej poetiky.

Ďalší veľký význam Skwarczyńskiej systematiky bol v tom, že vytvorila strategicky veľmi cenný protipól Staigerovho pokusu o odsunutie druhových kategórií do oblasti štylistickej interpretácie diel,¹² čo – pravdaže – problematiku nijako neriešilo. Potreba druhov a žánrov ako vyšších klasifikačných jednotiek zostala, lebo bez nich – ako napísal M.

10 Wstęp do nauki o literaturze, cit. dielo, s. 161.

11 Tamž, s. 162.

2 Staiger, E.: Grundbegriffe der Poetik. Zürich 1946 (vyšla i v čes. prekladu: Základní pojmy poetiky. Praha 1969).

Wehrli — by sa literárne dielo vznášalo v mimohistorickom priestore. Platí to však iba vtedy, ak se nechápu a priori ako „vopred dané“, ale „v ich špecificky historickom charaktere, tj. vyvedené z dialektiky pevnej tradície a nevypočítateľného princípu...“¹³

K otázke druhovej systematiky sa Skwarczyńska vrátila aj v III. zv. svojho Úvodu do literárnej vedy. V tomto druhom projekte ostrejšie vyhranila štrukturálne danosti literárnych druhov, ktoré rozčlenila podľa funkcií jazykového komunikátu ako „hnacieho motora konštituovania jednotlivých druhových štruktúr“¹⁴ na štyri typy štruktúr (rodov):

1. didakticko-moralistický typ (didaktický druh),
2. informatívno-zobrazujúci typ (epika),
3. expresívno-impresívny typ (lyrika),
4. zábavno-predstavujúci typ (zábavný druh, humor, satira).¹⁵

V tomto prípade Skwarczyńska vyraula z typologizačného obehu drámu ako druh, ktorý sa z hľadiska výrazových funkcií stotožňuje s niektorými alebo viacerými z uvedených typov.

Prednosťou tejto systematiky je komplementárny prístup k druhom v komplexnom rámci literárnej genológie, ktorej Skwarczyńska venovala desiatky čiastkových štúdií i syntetickú teoretickú monografiu. Dospela tým k ucelenému teoretickému systému, v ktorom určitým spôsobom zohľadnila všetky možnosti, varianty, obmeny, kritériá a bádateľské postupy genologického výskumu. Hoci nedospela k jednoznačným záverom, vytvorila bohatý register javov, ktoré dnes predstavujú základný terminologický a metodologický fond literárnej genológie.

V pokusoch o novú systematiku literárnych druhov sa ukázalo, že tradičné delenie literatúry na lyriku, epiku a drámu najlepšie vyhovuje klasifikačným a hodnotiacim potrebám. Ďalšie úvahy se preto niesli v znamení tradičného status quo a zameriavali sa prevažne na vnútrodruhovou systematiku, na riešenie pojmových a metodologických otázok vnútri tradičnej triády. W. Kayser spracoval vnútrodruhovou systematiku drámy,¹⁶ Czesław Zgorzelski systematiku lyriky¹⁷ a Henryk Markiewicz po novom prieskume „sporov genologických“ opätovne sformuloval vnú-

13 Wehrli, M.: Základy modernej teórie literatúry. Bratislava 1965, s. 100.

14 Wstęp do nauki o literaturze, cit. dielo, s. 114.

15 Porov. tamže, s. 116 – 118.

16 Das sprachliche Kunstwerk. Bern 1954, s. 339 a n.

17 Historycznoliterackie perspektywy genologii w badaniach nad liryką. Pamiętnik Literacki LVI, 1965, z. 2, s. 361 a n.

trodruhové členenie lyriky a epiky.¹⁸ Týmito otázkami sa nebudeme bližšie zaoberať, lebo prekračujú rámec druhovej systematiky a blížia sa k typológii literárneho výrazu a kompozície diela.

Z pokusov o zmenu, resp. modifikáciu genologickej triády treba ešte spomenúť projekt amerického teoretika (z Chicaga) R. D. Abrahamsa, ktorý navrhuje deliť literárnu tvorbu podľa charakteru jazykovej komunikácie na

1. Žánre jazykovo-konverzačného charakteru (konzervatívny druh),
2. Žánre literárno-umeleckého charakteru (fiktívna literatúra),
3. Žánre inscenačno-umeleckej komunikácie (tzv. kreačné druhy; filmový scenár, literárna hra, incenácia) a
4. Žánre folklórneho a výtvarného charakteru (statické druhy; ľudová slovesnosť a iné prejavy).¹⁹

Abrahamsova systematika je podnetná v tom, že vytvára predpoklady pre všeobecnú klasifikáciu jazykovej komunikácie, v ktorej svoje miesto nachádzajú i druhy a žánre vecnej literatúry, paraliterárne žánre, folklórne texty a texty spojené s pohybovou významovosťou. Lyriku a epiku začleňuje do skupiny „fictive genres“ a drámu do skupiny „play genres“. Do tejto systematiky, ako sme už naznačili, Abrahams začleňuje aj výrazové texty výtvarného umenia („static genres“), spoločenské hry, rituály a polemiky. Podobným spôsobom V. Kožinov koncipuje komplexnú systematiku umeleckých druhov (architektúra, ornamentika, tanec, hudba, výtvarné umenie, sochárstvo, maliarstvo, slovesné umenie, divadlo a filmová tvorba).²⁰

Prirodzene, genológia má ambície – i možnosti – obsiahnuť aj druhy a žánre iných umeleckých oblastí. Zatiaľ sa naša pozornosť sústreďuje na druhy umeleckej literatúry, pričom ostatné oblasti vnímame ako súčasť celkového kultúrneho kontextu. Ideálne by bolo, keby sa aj ony skúmali vo vzájomnej interakcii, pretože žiadna nevzniká izolovane; každá (v tom i literárna tvorba) sa formuje v priamej kongruencii so zákonitosťami spoločenského a umeleckého slohu doby.

18 Głównie problemy wiedzy o literaturze, cit. dielo, s. 147 a n.

19 The Complex Relations of Simple Forms. Genre, vol II, 1969, s. 104 a n.

20 Vidy iskusstva. Moskva 1960 (v slov. preklade: Druhy umenia. Bratislava 1961).

3.

Čo z toho vyplýva pre záverečnú sumáciu?

Predovšetkým poznanie, že tradičné druhové delenie má svoje reálne opodstatnenie. Dobré obstojí i v súčasných systematikách, lebo i projekty, v ktorých dochádza k novej a inej delbe druhových kompetencií, musia nejakým spôsobom v sebe akceptovať významovú a klasifikačnú platnosť lyriky, epiky a drámy. Pre súbory kategórií, ktoré v danom systéme reprezentujú, zatiaľ presnejšie a vhodnejšie názvy nemáme.

To však neznamená, že by sme mali stagnovať na pozícii tradičnej systematiky. Nová literárna a kultúrna situácia, formovanie nových žánrov, zintenzívňovanie medzižánrových a medzidruhových väzieb, skvalitňovanie ich spoločenského a estetického pôsobenia - to všetko vytvára predpoklady pre funkčné rozšírenie genealogických koncepcií a tým aj pre rozšírenie systematiky literárnych druhov. V sovietskej literárnej vede sa v období búrlivých politických a ekonomických zmien objavili snahy povýšiť politický román - ako v antickej literatúre epos - na autonómny literárny druh.²¹ Obdobným spôsobom dochádzalo k presunom žánrov vecnej literatúry do oblasti literatúry faktu (reportáž) alebo umeleckej prózy (očerok).

Podobný tlak na súčasného čitateľa a tým aj na teoretikov vytvára vedecko-fantastická literatúra a literatúra faktu. Zatiaľ sa označujú genealogicky neutrálnym názvom „literárne oblasti“, ale sú to iba literárne oblasti? Ich spoločenská pôsobnosť, výrazový kánon, osobitná poetika dosť výrazne svedčia o tom, že ide o prejavy širšej literárno-umeleckej platnosti, ktoré nemožno vtiesnať do rámca napríklad vecnej literatúry.

Podobné problémy se naskytujú pri detskej literatúre, najmä pri tzv. mnemotechnických žánroch pre deti predškolského veku (mnemotechnická báseň, priestorová rozprávka, doplnovačka, „riešiteľský“ text, vmaľovanka). Do ktorého z tradičných druhov ich možno zaradiť?

Evidentne sa v posledných desaťročiach zmenil charakter paraliterárnych žánrov, ktoré v súčasnosti už nemožno odbaviť dehonestujúcim názvom „triviálna literatúra“. Vytvorili si vlastnú poetiku, jazyk, štýl i miesto v kultúrno-spoločenskom organizme. Prostriedky paraliterárnych postupov úspešne prenikajú do súčasnej spoločenskej prózy. Tým sa aj paraliterárna tvorba ako celok priblížila k predstave samostatného druhu.

21 Dnieprov, V.: Roman - novy vid poeziji. In: Problemy realizma. Leningrad 1960.

Vidíme, že niektoré druhové systematiky (Skwarczyńska, Abrahams) sú konštruované tak, aby mohli obsiahnuť aj okrajové a prechodné žánre umeleckej i vecnej literatúry. Pritom se ukázalo, že cesta k akceptovaniu nových prvkov a javov nevedie cez negáciu tradičných, skôr cez vhodnú modifikáciu a amplifikáciu doterajších systematík.

Na základe uvedených skutočností možno načrtnúť nasledujúcu systematiku literárnych druhov:

1. lyrika,
2. epika (obidva približne v rozsahu tradičného chápania),
3. dráma (rozšírená o tzv. kreačné žánre),
4. literatúra faktu²² (obsahujúca i vedecko-fantastickú literatúru a niektoré typy náučnej tvorby),
5. paraliteratúra (v tom i populárna literatúra, formy „literárnej hry“ atd.) a
6. vecná literatúra²³ (žánre odbornej a publicistickej tvorby).

Medzi nimi – čo je celkom prirodzené – jestvuje množstvo prechodov a vzájomných kombinácií, determinovaných povahou jednotlivých žánrov, ktoré im vtláčajú empirický a funkčný charakter. V dôsledku toho ich musíme chápať vývinovo, historicky ako rámec faktických a možných relácií medzi teoretickým vzorom a jeho praktickou literárnou realizáciou. Bez týchto relácií by sme nevedeli zodpovedne posúdiť hodnotu a výrazovú priebornosť literárnych diel.

22 Cennú žánrovú charakteristiku literatúry faktu, vyúsťujúcu k druhovej autonómnosti podal Pytlík, R.: O literatúre faktu. Praha 1987.

23 Genologickú sústavu žánrov vecnej literatúry vytvoril Mistrík, J.: Žánre vecnej literatúry. Bratislava 1975.

СИСТЕМАТИКА ЛИТЕРАТУРНЫХ ЖАНРОВ

Поиск комплексно-системной и понятно подходящей систематики литературных жанров сопутствовал литературному исследованию еще с древнейших времен. Фундаментальной основой данной систематики является традиционное аристотелевское деление литературы на лирику, эпiku и драму. В течение минувших столетий она прошла сквозь огонь негативных и позитивных полемик, являющихся проявлением стремления уточнить общий понятийный и иерархический аппарат генеалогического исследования.

Важнейшие проекты новой генеалогической систематики создали: Б. Эйхенбаум, Й. Петерсен, Э. Штайгер, С.Скварчинска, В.Кайзер, Ч.Згоржельский, Х.Маркевич, Р.Д.Абрахамс. Некоторые проекты (Скварчинска, Абрахамс) сконструированы таким образом, чтобы могли охватить как , ничаие, так и переходные жанры художественной и научной литературы. Исследование указанных проектов доказывает, что путь к акцептованию новых генеалогических постулатов не ведет через отрицание традиционных, но через подходящую модификацию и аппликацию предшествующих систематик. На этой основе - для охвата современной литературы - предлагаем следующее жанровое деление:

1. Лирика, 2. эпика (оба определения приблизительно в объеме традиционного понимания), 3. драма (расширенная до так называемых создаваемых жанров), 4. литература фактов (которая могла бы содержать и научно-фантастическую литературу, и некоторые типы научного творчества), 5. паралитература (в том числе и популярная литература, формы "литературной пьесы" и т.д.) и 6. предметная литература (жанры специального и публицистического творчества).

Все жанры необходимо понимать исторически в рамках фактических и возможных отношений между теоретическим образцом и его практической реализацией.

